

Jelen tananyag a Szegedi
Tudományegyetemen készült az Európai
Unió támogatásával. Projekt azonosító:
EFOP-3.4.3-16-2016-00014

PRAGMATIZMUS

Dr. habil. Krémer Sándor

I. TÉMA (OL-3): BEVEZETÉS – KLASSZKUS PRAGMATIZMUS ÉS NEOPRAGMATIZMUS

A pragmatizmusnak két történeti korszakát szoktuk megkülönböztetni:

- a klasszikus (vagy tradicionális) pragmatizmust, és
- a neopragmatizmust, amit Richard Rorty alapított.

A pragmatizmusról általában szólva azt is ki kell emelnünk, hogy **már a klasszikus pragmatizmus fő képviselői messze túllépnek a haszonelvűség egyszerű felfogásán.**

- E filozófiai irányzat három legjelesebb képviselője közül Charles Sanders Peirce (1839-1914) a pragmatizmus alapítója, a logika tudományának kiváló művelője.
- William James (1842-1910), aki a világhírű író, Henry James testvére, szüleivel már gyermekkorában és később testvérével, Henryvel rendszeresen járt Európában, ily módon tökéletesen elsajátította e kultúrát. Emellett a legjobb iskolákban tanult, majd a Harvardon tanított pszichológiát és filozófiát.

- Végül, de nem utolsó sorban, John Deweyt (1859-1952) kell említenünk, aki majdnem évszázadnyi élete során nem csupán számtalan jelentős művet írt a világ szinte minden fontos kérdéséről, hanem tanárként, társadalomkritikusként, politikai aktivistaként ki is vette részét mindenkori közösségeinek életéből.

A mai pragmatisták durván három jelentősebb csoportba sorolhatók:

- Elsőként a neoklasszikus pragmatistákat (pl. Larry Hickman, Susan Haack, John McDermott, John Ryder, Jacquelyn Kegley, Kenneth Stickers, James Campbell) kell említeni, akik a radikális empirizmusba hajló naturalizmust elsősorban a tudományos módszerek privilegizálásával kötik össze, és ily módon önmagukat tekintik Peirce, James és elsősorban Dewey igazi szellemi örököseinek.
- A másik jelentős csoport az analitikus pragmatistáké (pl. Robert Brandom, Huw Price, Donald Davidson, Hilary Putnam, és a fiatal Richard Rorty is ide sorolható), akik a nyugati filozófia nyelvi fordulatát halálisan komolyan véve a pragmatizmus és az analitikus filozófia keresztezésében látják a filozófia jövőjét.
- A harmadik csoportot pedig posztanalitikus pragmatizmusnak nevezhetjük, amelynek képviselői sokszor analitikus múlttal is rendelkeznek, de már nem ragaszkodnak az analitikus látásmód prioritásához, erőteljesen figyelembe veszik a kontinentális filozófia fejlődésének 20. századi eredményeit (fenomenológia, filozófiai hermeneutika, dekonstrukció), ugyanakkor megőriznek alapvető pragmatista elveket. Közéjük elsősorban a késői Richard Rortyt, Daniel Dennettet sorolom, de meglátásom szerint ide tartozik Richard Shusterman is.

Mi a klasszikus pragmatizmus máig eleven alapgondolata? Mit tartottak a neopragmatizmus legjelesebb képviselői megújításra érdemesnek? Az igazság kardinális kérdését most ideiglenesen háttérbe szorítva, azt mondhatjuk, hogy James és Dewey szerint a filozófiának a tényleges életről kell szólnia, és önmagunk jobbá tételét kell szolgálnia. Az élet azonban alapvetően gyakorlat, és az elmélet maga is e legtágabb értelemben vett gyakorlat része. Ez a fiatal Heidegger filozófiájával – nem véletlenül – világos hasonlóságot mutató álláspont messzemenőig tudatosítja és elfogadja emberi végeességünk és radikális történetiségünk. A gyakorlatként értett életnek pedig társadalmi szinten nyilvánvalóan nem lehet annál humánusabb célja, mint jobbá tenni közösségi életünket. Ezért Dewey, Rorty és Shusterman törekvéseinek végső intenciója, egy minél demokratikusabb társadalom létrehozása.

Ezen alapelveket viszi tovább a neopragmatizmus, mindenekelőtt ennek megalapítója, Richard Rorty, aki azonban kihangsúlyozza a különbségeket is. Az új pragmatisták, írja Filozófia és társadalmi remény (1999) című könyvében, „csak két tekintetben különböznek a régiektől, és a kettő közül is csak az egyik igazán érdekes azok számára, akik nem filozófia professzorok. Az első az, hogy mi, új pragmatisták nyelvről beszélünk a tapasztalat, az elme vagy a tudat helyett, mely kifejezéseket a régi pragmatisták használtak. A második különbség pedig az, hogy mi mindannyian olvastuk Kuhnt, Hansont, Toulmint és Feyerabendet, és ennél fogva gyanakvóvá váltunk a „tudományos módszer” kifejezéssel szemben. Az új pragmatisták azt kívánják, bárcsak Dewey, Sidney Hook és

Ernest Nagel ne ragaszkodtak volna e kifejezés divatos szólásként történő használatához, hiszen nem tudunk semmi olyan megkülönböztető jeggyel szolgálni, ami értelmet adna neki.” (FTR 130.)

További olvasmányok:

- Hans Joas: *Pragmatism and Social Theory*. (Chicago & London: The University of Chicago Press, 1993)
- Louis Menand, *The Metaphysical Club: A Story of Ideas in America*. (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2001)
- *Pragmatizmus. A pragmatista filozófia megalapítóinak műveiből*. Szerk.: Szabó András György (ford.: Fehér Márta, Márkus György, Vajda Mihály), Budapest: Gondolat Kiadó, 1981.
- Boros János: „Pragmatizmus”. In: Boros Gábor (Szerk.): *Filozófia*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2007.
- Krémer Sándor, *A késői Richard Rorty filozófiája*. Szeged: JatePress, 2016.
- *Filozófia a globalizáció árnyékában: Richard Rorty*. (Ed.: Nyíró Miklós, Budapest: L’Harmattan – Magyar Filozófiai Társaság, 2010.)
- „Shusterman in Budapest” – An interview prepared by Alexander Kremer. In: *Aesthetic Experience and Somaesthetics*. (Alexander Kremer, editor) *Pragmatism Today*, Vol. 5, Issue 2, Winter 2014.
(http://www.pragmatismtoday.eu/winter2014/Pragmatism_Today_Volume5_Issue2_Winter2014.pdf)

Ellenőrző kérdések:

1. Melyek a pragmatizmus fő történeti korszakai?
2. Kik a klasszikus pragmatizmus fő képviselői?
3. Melyek a pragmatisták fő csoportjai a 21. század elején?